

МУЗИКОЗНАВЧІ СТУДІЇ

DOI: <https://doi.org/10.51209/platform.2.10.2024.11-26>

УДК 792.8:78.087.7

Людмила Олексіївна ШЕВЧЕНКО,

Народна артистка України,

Народна артистка СРСР,

Київська муніципальна академія
естрадного та циркового мистецтв,
Київ, Україна,

e-mail: shevchenko@kmaesm.edu.ua,

ORCID: 0000-0003-1161-5951

Тетяна Борисівна БУЛАХ,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Київська муніципальна академія
естрадного та циркового мистецтв,
Київ, Україна,

e-mail: t.bulakh@kmaesm.edu.ua,

ORCID: 0000-0002-6664-5288

**МУЗИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ У СЦЕНІЧНИХ
ФОРМАХ ВІДКРИТОГО ПРОСТОРУ**

Анотація. Стаття присвячена висвітленню специфіки музичного оформлення у сценічних формах, що проводяться на відкритому просторі, та його взаємодії з природним середовищем. Висвітлено історичні аспекти розвитку пленерних вистав, що мають багатовікову історію в європейській художній культурі, та проаналізовано сучасні тенденції їх розвитку, коли вони набувають нових форм та змісту. Акцентовано, що музика як важливий культурний феномен поступово стає невід'ємною складовою театральних постановок, замінюючи традиційні

вербальні засоби комунікації, що сприяє створенню особливого емоційного та драматичного забарвлення вистави. Музика не лише доповнює сценічну дію, але й формує унікальні «звучні форми думок», що підсилюють драматичний вплив та емоційну насиченість вистави. Розглянуто специфіку музичного оформлення у виставах, що відбуваються на відкритому просторі, де взаємодія з природним середовищем створює унікальні умови для сприйняття звукових елементів. Музика у таких постановках не тільки доповнює сценічний акт, але й активно взаємодіє з візуальними та просторовими компонентами, такими як декорації, освітлення і навіть природне середовище. Проаналізовано музичний супровід у контексті його соціального та культурного значення. Висвітлено, що музика у виставах на відкритому повітрі не лише формує естетичний контекст, але й виступає як носій соціальних і культурних цінностей, відображаючи дух епохи, соціальні ідеали та традиції. Музичний компонент укріплює культурну ідентичність та підтримує соціальну єдність, діючи як культурний код, що передає соціально значущі повідомлення. Також проаналізовано інтерактивність між музичним і театральним компонентами, що відкриває нові можливості для художньої виразності та розширює межі традиційного сприйняття театральних постановок.

Ключові слова: музичне оформлення, відкритий простір, театральне мистецтво, емоційний вплив, звуковий ландшафт.

Вступ. Вистави на відкритому повітрі, відомі з найдавніших епох, посідають важливе місце в європейській художній культурі. Незважаючи на існування спеціалізованих архітектурних споруд для проведення музично-театральних постановок, ці форми мистецтва

продовжують активно розвиватися, трансформуючись у нові формати та набуваючи сучасного змісту. Жива комунікація з природним середовищем, яку забезпечують пленерні форми мистецтва, створює для сучасного суспільства унікальні можливості, що сприяє їхній зростаючій популярності та широкому залученню аудиторії на глобальному рівні.

Відкритість сценічного простору та інтеграція природних елементів є основоположними характеристиками пленерних вистав. Відсутність архітектурних обмежень, як то стіни та дах, дозволяє сучасним режисерам досягати максимальної видовищності, використовуючи передові технології, зокрема лазерну графіку, 3D-моделювання, піротехнічні ефекти та інші технічні засоби, що підсилюють естетичний вплив музично-театрального дійства в контексті природного ландшафту.

Сучасні технологічні досягнення, інтегровані у вистави на відкритому повітрі, сприяють створенню унікального синтезу природи, мистецтва та техніки, перетворюючи ці постановки на приклади інноваційного підходу до сценічного мистецтва. При цьому суттєвим складником такого дійства лишається музичний супровід, який створює відповідні настрої у публіки, слугує певним поштовхом для превертання уваги та, зрештою, забезпечує, у сукупності з іншими видами мистецтва, емоційний фон та формування емоційного інтелекту та досвіду у реципієнта. Іноді спостерігається тенденція до надмірної присутності музичних звуків, ритмів і мелодій, що в умовах сучасних інформаційних технологій створює відчуття домінування музики в суспільному житті.

Постановка проблеми. Музика як культурний феномен усе частіше замінює вербальні засоби комунікації, надаючи їм подієвого та емоційного забарвлення, створюючи певний дизайн дійства. У цьому контексті

театральне мистецтво також зазнає впливу загальних тенденцій інформаційно-художнього розвитку суспільства, де музика поступово стає ключовим елементом драматичного процесу, привносячи унікальну емоційну складову у театральні вистави.

Проте функціонування музичного матеріалу у музично-сценічних виставах на відкритому просторі залишається недостатньо дослідженим. Музичний матеріал у таких подіях виконує значно ширші функції, ніж лише доповнення сценічного дійства. Він є ключовим компонентом, що визначає загальний естетичний і соціальний вплив театрального акту. Це викликає потребу у глибшому аналізі його ролі у створенні емоційного контексту, підтриманні культурного етосу і соціальних норм, а також в інтеграції з природним середовищем.

Таким чином, виникає необхідність всебічного дослідження функціонування музичного матеріалу у сучасних музично-сценічних виставах на відкритому просторі, для зрозуміння його значення для театрального мистецтва і його впливу на культурний і соціальний контекст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень, які склали основу цієї наукової розвідки переважна кількість існує на межі сценічного та музичного мистецтва. Можна навіть сміливо стверджувати, що з позиції музикознавчого підходу спостерігається певний брак досліджень із питань функціонування музики в сценічних дійствах як таких. Так, дотично, як частину дійства на естраді, музичне оформлення розглядає Т. Самая у своїй роботі «Вокальне мистецтво естради України» [2], сценічні форми відкритого типу розглядаються у працях К. Станіславської, зокрема у контексті нашого дослідження зверталися до роботи «Мистецько-видовищні форми сучасної культури: типологія та специфіка

функціонування» [4] та до її підходів щодо взаємодії реципієнта та безпосередньо виконавця «Митець і глядач: погляд на взаємини у модусах постмодерністської видовищної культури» [5], також мистецькоутворювальний ресурс розглянуто у працях О. Кужельного [1]. Серед зарубіжних дослідників можна навести працю А.І. Cohen «Music in performance arts: Film, theatre and dance» [6], де висвітлено музичне мистецтво як художній об'єкт у крос-аналізі сценічних мистецтв, а також працю «Soundtrack for reality? How to use music effectively in non-fictional media formats» авторства J.Albrecht [5].

Виходячи з цього, **метою** нашого дослідження стало висвітлення специфіки музики та безпосередньо музичного оформлення в сценічних формах у відкритому просторі.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно зазначити, що термін «музичне оформлення» не повно відображає всю глибину залучення музики до процесу створення театральної вистави та її ролі в драматургії сценічного розвитку. Проте, цей термін все ж використовується у театральній практиці, що пов'язано з історичними та специфічними особливостями взаємодії музичного матеріалу та драматургії. Містерія, дійство, видовищна постановка чи театральна вистава – всі ці форми завжди включали музику як рівноправний і необхідний елемент, а іноді, як у випадку з оперою, і як найважливішу складову самого подієвого явища. Ступінь залучення музики до театральної вистави може варіюватися, але музика завжди виконує ключові функції у створенні художньої події. Від давньогрецької драми до сучасних вуличних вистав будь-яке видовищне дійство вимагає певного, нехай і мінімального, звукового чи музичного оформлення.

У різні історичні епохи музично-сценічні вистави на відкритому просторі зазнавали трансформацій,

збагачуючись новими жанрами та переосмислюючи вже існуючі форми. Одним із найстійкіших жанрів у цій категорії виступають масові вуличні ходи з музичним супроводом та елементами театралізації, що мали місце як у Західній, так і в Східній Європі. Ці ходи охоплювали язичницькі та християнські обрядові процесії, народні карнавали, а також державні церемонії.

З розквітом придворного мистецтва в Європі (XV-XVIII ст.) великою популярністю користувалися придворні церемонії на відкритому просторі, які акцентували статус елітних соціальних груп. Починаючи з XIX ст., а особливо у XX ст., спостерігається тенденція до адаптації традиційних музично-сценічних жанрів, таких як опери, балети та ораторії, до формату музично-сценічних вистав на відкритому просторі.

Одночасно виникають нові формати цих вистав, що відповідають сучасним культурним і соціальним запитам. Музичне мистецтво в таких виставах відіграє важливу роль не лише в забезпеченні естетичного задоволення, а й у відображенні духу епохи та культурного етосу. Музика стає носієм соціальних ідеалів, цінностей і настроїв, що характерні для певного періоду. Вона служить засобом вираження колективної ідентичності, соціальної єдності та культурної спадщини, а також є важливим інструментом для формування та трансляції соціальних норм і традицій. Таким чином, музично-сценічні вистави на відкритому просторі стають не лише формою розваги, але й важливим соціально-культурним явищем, що відображає і зберігає дух часу.

Згідно з працями ряду вчених, серед яких штудії К. Станіславської [4; 5], низки інших, ці вистави можна розділити на три основні категорії залежно від їх походження, ландшафтно-архітектурного середовища,

стилістики, соціокультурних функцій і структурних особливостей.

По-перше, це народні вистави і дійства, які спочатку були створені для виконання під відкритим небом. Сюди належать обрядові ходи, карнавали та містерії, що мають глибоке коріння у культурних традиціях і ритуалах різних народів.

По-друге, це вистави, які спочатку не призначалися для відкритого простору, але були ситуативно перенесені з театрів і концертних залів на відкритий простір. Це включає опери, ораторії, балети, музично-драматичні вистави та рок-концерти, які адаптуються до нових умов середовища, змінюючи своє сприйняття і функцію в новому контексті.

По-третє, є професійні музично-драматичні вистави або концерти академічної та сучасної музики і хореографії, спеціально розроблені для виконання на відкритому просторі. Сюди відносимо такі формати, як «музика на воді», світлово-звукові феєрії, хорові вечори, хепенінги та різноманітні форми імерсивного театру. Ці вистави, створені з урахуванням специфічних умов відкритого простору, використовують новітні технології та художні концепції для досягнення максимального враження на аудиторію.

Ці категорії підкреслюють широкий спектр функцій і форм, які музично-сценічні події можуть приймати на відкритому просторі, від традиційних обрядів до інноваційних сучасних форматів, що відображають розвиток соціокультурних практик і змінюють уявлення про мистецтво на відкритому просторі [4, сс. 150-155].

Вистава завжди є синергетичним дійством, яке поєднує численні інформаційні потоки найрізноманітнішого характеру, включаючи навіть шум глядацької зали. У цьому контексті кожен компонент театрального дійства, від режисури та акторської гри до

звукового супроводу та освітлення, взаємодіє та створює комплексний естетичний досвід. Музика, як один з ключових елементів цього процесу, інтегрується у загальну структуру вистави, формуючи унікальні «звучні форми думок» [6], які підсилюють драматичний вплив та емоційну насиченість постановки, що є важливими для цілісного сприйняття театрального дійства.

Музика, або звук у ширшому сенсі, завжди є невід'ємною частиною художнього дійства, виступаючи повноправним партнером у будь-якому видовищі. У контексті музично-сценічних вистав на відкритому просторі звук набуває особливої значущості, граючи іноді майже провідну роль у формуванні загального естетичного досвіду та драматургічної напруги.

Вистави на відкритому просторі завдяки своїй специфічній природі створюють особливі умови для інтеграції звукових компонентів. Вони не тільки доповнюють сценічний акт, але й взаємодіють із візуальними та просторовими елементами, такими як декорації, освітлення, і навіть природне середовище. У таких виставах звук формує важливу частину сприйняття вистави, підсилюючи атмосферу й емоційний вплив через взаємодію з навколишнім середовищем і аудиторією.

Важливість звуку у цьому контексті полягає в його здатності не лише підтримувати драматургію, але й створювати нові сенсорні враження, які неможливо відтворити в закритих театральних приміщеннях [7]. Звукові компоненти, включаючи музику, стають частиною відкритого середовища, яке підкреслює унікальність кожної вистави, підсилює її естетичний ефект та вплив на глядачів.

Звукова інтеграція у виставах на відкритому просторі представляє собою складний і багатогранний процес, який включає в себе не лише використання музичних елементів, але й взаємодію звукових композицій

з природним середовищем та архітектурними особливостями простору. Музичний дизайн у таких контекстах може мати значний вплив на загальний естетичний і емоційний досвід глядачів, оскільки він інтегрується з навколишнім середовищем, створюючи унікальні аудіовізуальні композиції.

У великих фестивалях та культурних заходах, що проходять на відкритих майданчиках, музика та звукові ефекти використовуються для підсилення атмосферних елементів простору. Наприклад, у рамках таких заходів музичні виступи можуть адаптуватися до природних акустичних характеристик території, таких як рельєф або рослинність, що дозволяє створювати звукові пейзажі, які гармонійно поєднуються з навколишнім середовищем.

Вистави на відкритих просторах часто використовують звукові ефекти, що взаємодіють із природними елементами, такими як вітер, дощ або природний ландшафт. Ці ефекти не тільки доповнюють музику, але й підсилюють її вплив на сприйняття глядачами. Наприклад, природний шум може служити як фон для музичних композицій, створюючи додаткову текстуру і глибину в аудіальному просторі.

Музичний дизайн у таких виставах часто включає використання інноваційних технологій для інтеграції музики та звуку з архітектурними особливостями. Відкриті майданчики можуть включати різноманітні елементи, такі як звукові інсталяції або світлові ефекти, що взаємодіють із музикою, створюючи комплексний і багатошаровий досвід для глядачів.

За логікою формування єдиного образу музика стає компонентом й сценічного дійства й певного просторового сприйняття, яке у свою чергу забезпечує набуття емоційного та соціального інтелекту у всій синергії присутніх – тих, хто дійсно вслуховується, та у тих, хто

просто рухається повз дійство або чує відгомін музичного матеріалу. Йдеться про те, що Музика як аудіальний компонент активно взаємодіє з просторовими характеристиками, формуючи комплексний сенсорний досвід. У цьому контексті концепція акустичного ландшафту набуває впливового значення. Акустичний ландшафт включає в себе всі звукові елементи, що формують аудіальне сприйняття простору, і є інтегральною частиною просторового дизайну, впливаючи на когнітивні та емоційні реакції спостерігачів. Варто наголосити, що при створенні музичної складової сценічного дійства у відкритому просторі, слід звертати увагу саме на просторовий контекст акустичного ландшафту.

Просторовий контекст визначає акустичний характер середовища, в якому відбувається сценічне дійство й має свої специфічні складові, а саме йдеться про екологічний акустичний дизайн та архітектурну акустика. Зазначені складові постають як фізичні характеристики простору, через свої матеріальні складові, такі як форма, об'єм та матеріали, впливаючи на розповсюдження звуку. Важливими аспектами є реверберація, ефект фонового шуму, просторове ехо, які формують унікальний звуковий контекст дійства.

Крім того, вистави на відкритих просторах часто мають соціально-культурне значення, оскільки можуть відображати та зберігати дух часу і культурні традиції. Музика в таких контекстах служить не тільки естетичним елементом, але й важливим компонентом культурного вираження, що підсилює значення театрального акту і створює зв'язок між мистецтвом і глядачем.

Звукова інтеграція у відкритому просторі є важливим аспектом сценічного мистецтва, який дозволяє створювати нові рівні взаємодії між музикою, простором і глядачами. Вона підкреслює, як музичні та звукові

елементи можуть бути адаптовані до природних і архітектурних умов, формуючи унікальні аудіовізуальні композиції, що збагачують культурні та естетичні переживання. Йдеться про те, що Музика як компонент просторового сприйняття має важливе значення для формування когнітивних та емоційних процесів, які визначають наше розуміння і взаємодію з простором. Дослідження в галузі когнітивної акустики виявляють, що звукові сигнали активно обробляються мозком і суттєво впливають на наше сприйняття просторових характеристик. Взаємодія між звуком і простором формує унікальні емоційні та когнітивні реакції, що створюють особливий досвід просторового відчуття.

Музика активує емоційні резонансні механізми, які впливають на наше сприйняття простору, надаючи йому специфічне емоційне забарвлення. Вона здатна трансформувати наші емоційні стани і сприйняття просторових обсягів, що, в свою чергу, модифікує наше соціальне та емоційне сприйняття навколишнього середовища. Звук, що інтегрований у просторовий дизайн, може створювати різні емоційні контексти, які формують наш соціальний і культурний досвід.

Важливим аспектом є те, що музика як частина просторового сприйняття сприяє розвитку соціального емоційного інтелекту. Вона впливає на нашу здатність розпізнавати та інтерпретувати емоції, які виникають у результаті взаємодії з навколишнім простором. Музичний компонент допомагає в створенні емоційних зв'язків і спільних переживань, що сприяє глибшому розумінню соціальних контекстів і взаємовідносин.

Сукупність гармонічних структур, дисонансів і звукових ефектів впливає на соціальні та емоційні реакції, що, в свою чергу, формує наше сприйняття простору і взаємодії з ним. Інтеграція музики у просторовий дизайн

дозволяє не тільки модифікувати емоційне забарвлення простору, але й впливати на соціальні відносини через створення спільних емоційних контекстів.

Таким чином, музика як компонент просторового сприйняття є потужним інструментом для формування соціального та емоційного інтелекту. Вона впливає на когнітивні і емоційні процеси, які визначають наше розуміння простору, сприяючи розвитку більш глибоких і складних соціальних і культурних відносин. Інтеграція музики в просторовий дизайн відкриває нові можливості для розуміння і формування соціального і емоційного досвіду.

Висновки. Аналіз функціонування музичного матеріалу у музично-сценічних виставах на відкритому просторі розкриває його критичну роль як невід'ємної частини театральнo-художнього акту. Музика в таких постановках не лише доповнює сценічну виставу, а й визначає його естетичний і соціальний вплив. Музичний матеріал є ключовим чинником у створенні емоційного контексту й атмосфери вистави. Він формує настроєвий тон, який допомагає глядачам краще переживати та усвідомлювати сценічні події, підкреслюючи або контрастуючи з драматургічним розвитком. Музика створює звуковий ландшафт, що взаємодіє з візуальними та драматургічними аспектами, забезпечуючи цілісність художнього висловлювання. Музичні елементи у виставах на відкритому просторі служать як носії соціальних і культурних значень. Вони відображають і підтримують дух епохи, соціальні ідеали, цінності і традиції. Музика в цьому контексті укріплює культурну ідентичність та соціальну єдність, діючи як культурний код, що передає соціально значущі повідомлення і зміцнює соціальні зв'язки. Музично-сценічні вистави на відкритому просторі також характеризуються високим рівнем інтерактивності між

музичним і театральним компонентами. Музика, інтегрована в сценічний простір, взаємодіє з природним середовищем, створюючи нові можливості для художньої виразності. Ця інтеграція дозволяє досліджувати нові форми художньої комунікації і розширює межі традиційного сценічного сприйняття.

Отже, дослідження функціонування музичного матеріалу у музично-сценічних виставах на відкритому просторі дозволяє глибше зрозуміти його вплив на театральну-художній акт. Естетичні, культурні та соціальні виміри музики підкреслюють її роль у формуванні та збереженні культурного контексту, а також у підтримці соціальних норм і традицій. Водночас це тільки окреслює зазначену проблематику з позиції визначення основних векторів подальших поглиблених наукових розвідок.

Список використаної літератури:

1. Кужельний О. Основи режисури театралізованих видовищ і свят. Київ: НАКККіМ, 2012. 140 с.
2. Погребняк Г. Музична культура екранної режисури. Арт-платформа. 2023. Т.8 (2). Сс.12-33.
3. Самая Т. Вокальне мистецтво естради України: монографія. Київ: Четверта хвиля, 2019. 152 с.
4. Станіславська К. Мистецько-видовищні форми сучасної культури: типологія та специфіка функціонування. Київ: НАКККіМ, 2016. 352 с.
5. Станіславська К. Митець і глядач: погляд на взаємини у модусах постмодерністської видовищної культури. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого. 2013. Вип. 13. Сс. 180-189.
6. Albrecht J. Soundtrack for reality? How to use music effectively in non-fictional media formats. URL: <https://sal0.li/Ced445A>.

7. Cohen A. J. Music in performance arts: Film, theatre and dance. URL: <https://salo.li/84Cab38>.

Lyudmyla O. SHEVCHENKO,

People's Artist of Ukraine, People's Artist of USSR,
Kyiv Municipal Academy of Circus and Performing Arts,
Kyiv, Ukraine,

e-mail: shevchenko@kmaecm.edu.ua,

ORCID: 0000-0003-1161-5951

Tetiana B. BULAKH,

PhD in Arts, Associate Professor,
Kyiv Municipal Academy of Circus and Performing Arts,
Kyiv, Ukraine,

e-mail: t.bulakh@kmaecm.edu.ua,

ORCID: 0000-0002-6664-528

MUSICA IN OPEN SPACE PERFORMING ARTS

Abstract. The article is dedicated to highlighting the specifics of music in open space performing arts and its interaction with the natural environment. The historical aspects of the development of openspace performances, which have a centuries-old history in European artistic culture, are examined, and modern trends in their evolution are analyzed as they acquire new forms and meanings. It is emphasized that musica, as an important cultural phenomenon, is gradually becoming an integral part of theatrical productions, replacing traditional verbal means of communication, contributing to the creation of a distinct emotional and dramatic tone for the performance. Music not only complements the stage action but also forms unique “audible forms of thought” that enhance the dramatic impact and emotional richness of the performance. The specifics of music in outdoor performances, where interaction with the

natural environment creates unique conditions for perceiving sound elements, are discussed. In such performances, music not only enhances the stage action but also actively interacts with visual and spatial components such as set design, lighting, and even the natural environment. The music is analyzed in the context of its social and cultural significance. It is noted that music in open-air performances not only shapes the aesthetic context but also serves as a carrier of social and cultural values, reflecting the spirit of the era, social ideals, and traditions. The musical component strengthens cultural identity and fosters social unity, acting as a cultural code that conveys socially significant messages. The article also analyzes the interactivity between the music and theatrical components, which opens up new possibilities for artistic expression and expands the boundaries of traditional stage perception.

Key words: music, open space, theatrical art, emotional impact, soundscape.

References:

1. Kuzhel'nyi, O. (2012). *Osnovy rezhysury teatralizovanykh vydovyshch i sviat* [Fundamentals of theatrical production of spectacles and celebrations]. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
2. Pohrebniak, H. (2023). *Muzychna kultura ekrannoi rezhysury* [Musical culture of screen directing]. *Art-Platforma*. 8(2), 12-33 [in Ukrainian].
3. Samaya, T. (2019). *Vokalne mystetstvo estrady Ukrayiny* [Vocal art of Ukrainian pop music]. Kyiv: Chetverta khvyliya [in Ukrainian].
4. Stanislavska, K. (2016). *Mystetsko-vydovyshchni formy suchasnoyi kultury: typolohiya ta spetsyfika funktsionuvannya* [Artistic and spectacular forms of contemporary culture: typology and specifics of functioning]. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].

5. Stanislavska, K. (2013). Mytets i hlyadach: pohlyad na vzayemny u modusakh postmodernistskoyi vydovyshchnoyi kultury [Artist and viewer: a view on relationships in the modes of postmodern spectacle culture]. Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennya im. I. K. Karpenka-Karoho. 13, 180-189 [in Ukrainian].
6. Albrecht, J. (2021). Soundtrack for reality? How to use music effectively in non-fictional media formats. Available at: <https://salo.li/D8EcE38> [in English].
7. Cohen, A. J. (2015). Music in performance arts: Film, theatre and dance. Available at: <https://salo.li/Aa84Acc> [in English].